

Verkondiging 11 mei 2025 – Johannes 5: 1-18

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Een vogel die ik afgelopen week zag vliegen, herinnerde mij aan een lied over vrijheid. Dan is natuurlijk de quizvraag: aan welk popliedje dacht ik, een vogel en vrijheid? Een kleine tip: vogel en vrijheid zitten niet in de titel. Inderdaad, het Goede Doel met het 'Over de muur' uit 1984. 'En alleen de vogels/ Vliegen van West- naar Oost-Berlijn/ Worden niet teruggefloten/ Ook niet neergeschoten/ Over de Muur/ Over het IJzeren Gordijn.' Alleen de vogels waren vrij.

Gelukkig gaan die woorden voor die plek, Berlijn, niet meer op en zijn de mensen daar ook zo vrij als een vogel. Of niet toch? Toen ik het lied opzocht op internet, vond ik het verrassend actueel, want de vraag wordt gesteld: wanneer ben je vrij? Houden wij onszelf vaak niet voor de gek, dat wij denken vrij te zijn, maar eigenlijk vastzitten?

In het nummer zit kritiek op een cultuur van consumeren, op een wereld waar mensen met een kleine portemonnee buiten de boot vallen, er niet toedoen. Dat probleem is niet verdwenen. Nog steeds is het willen, moeten hebben van spullen erg belangrijk. Ja, zijn wij wel zo vrij?

Vastzitten, gevangen zijn, het kan in een cultuur met de normen die daar gelden, je kunt de wereld waarin je verkeert, als knellend ervaren. Bijvoorbeeld dat er een druk is om meer te moeten bereiken, hoger op te komen. Je thuissituatie kun je als benauwend ervaren, dat je weinig vrijheid voelt om je weg te kunnen gaan, er nauwelijks ruimte is om jezelf te zijn.

In Bijbelgedeelte van vandaag over die zieke man worden nog een aantal vormen van vastzitten genoemd. Gelukkig is dat niet alleen wat klinkt, maar horen wij ook over bevrijding, vrij zijn en vrij voelen. Jezus die de zieke man geneest biedt, vrijheid geeft om te gaan en te staan waar hij wil.

Waar bij veel verhalen over Jezus niet helemaal duidelijk is waar het zich afspeelt, beschrijft Johannes dat dit keer heel nauwkeurig: 'In Jeruzalem bij de Schaapspoort was een bad met vijf zuilengangen dat in het Hebreeuws Betzata heet.' Bij die vijf gangen moet je denken aan een vierkant met in het midden, zo of zo dwars, ook een gang. Die precieze beschrijving maakte mij nieuwsgierig: is die plaats ook nog te vinden? Weten wij er meer over, naast dit verhaal dat wij hebben?

In die nieuwsgierigheid sta ik niet alleen, want al meer dan honderd jaar geleden zijn archeologen op zoek gegaan naar die plaats. Wat men bij opgravingen vond, biedt helaas geen eenduidig beeld, dat Johannes' beschrijving bevestigt in elk detail.

Wat men terug heeft gevonden, waren baden, een badhuis uit de tijd van Jezus en al van eerder. Waarschijnlijk werden die baden door Joodse pelgrims gebruikt om zich te reinigen als zij naar Jeruzalem waren gekomen voor een van de grote feesten. De functie van het water was reinigend en niet zozeer geneeskrachtig. Wat men niet teruggevonden

heeft, zijn restanten van zuilengangen. Het kan dat die helemaal verdwenen zijn bij de verwoesting van Jeruzalem.

Wat wij uit de tweede eeuw na Christus, van later datum dus, weten, is dat Betzata een plek was van genezing, niet voor de Joden, maar voor de Romeinen. Zij lieten er een heiligdom voor de goddelijke genezer Asclepius-Serapis opgericht. Misschien was die plek al eerder, in Jezus' tijd, aan een heidense godheid gewijd. Het is ook magie wat er gebeurt: water dat geneest. Er is geen sprake van een duidelijk goddelijk handelen. Misschien is het u ook opgevallen dat in onze lezing de verklaring waarom het water geneest, verdwenen is. In oudere vertaling stond dat het een engel van de Heer was die het water in beweging bracht. Bijbeluitleggers zijn ervan overtuigd dat iemand dat later heeft toegevoegd om het duidelijker te maken. Zo geeft de archeologie niet zoveel antwoorden. Het kan dat Johannes zich gehouden aan de historische situatie van die dagen, maar dan zou die plek mogelijk een heidense achtergrond hebben. Misschien voelde Johannes zich vooral vrij om naar eigen inzicht een verhaal te vertellen over vastzitten en vrij worden.

Lang was de zieke man aan bed gebonden, 38 jaar. Al die jaren is hij niet vrij om te gaan en te staan waar hij wil. Het ziek zijn beperkt hem, maakt zijn wereld klein.

Aan die man vraagt Jezus: 'Wil je gezond worden?' Dat lijkt mij nogal een open deur: natuurlijk wil hij dat. Er is echter een probleem: hij wil wel, maar het lukt niet. Telkens als de man naar het geneeskrachtige water wil gaan, is een ander hem voor. Hij heeft niemand die hem helpt. Hij is alleen op de wereld.

Hiermee komt een ander vorm van gevangen zijn naar voren, dat je verkeert in een sociaal isolement. Eenzaamheid die je beperkt houdt, dat er niemand is die je helpt, er nauwelijks iemand is die oor heeft voor jouw verhaal. Oog heeft voor je situatie.

Uit dat ziek zijn en uit dat sociale isolement bevrijdt Jezus de man. Hij geneest hem, zorgt ervoor dat hij kan gaan en staan waar hij wil. De man doet weer mee.

Met de genezing van de man is het verhaal niet afgelopen, maar gaat verder. Er is nog een manier van gevangen zitten. Het blijkt dat die man genezen is op sabbat en als de Joodse leiders hem met zijn slaapmat zien lopen, laten ze hem weten dat dat niet mag. Op die dag ben je gebonden aan regels en ben je niet vrij om met je bed over straat te lopen.

De man reageert daarop tegen de leiders dat het mocht van degene die hem genezen heeft, maar hij weet niet wie het was. Een onbekende heeft hem de vrijheid gegeven om dat te doen.

Later loopt Jezus de man tegen het lijf en zegt tegen hem iets wat als een steentje in je schoen is: iets ongemakelijks. Hij geeft de man een waarschuwing: 'U bent nu gezond; zondig daarom niet meer, anders zal u iets ergers overkomen.' Daar klinkt in door dat de man met ziekte gestraft was. Dat er sprake is van voorwaardelijke vrijheid: niet opnieuw in de fout gaan, want anders...

Deze woorden van Jezus hebben veel weg van die archeologische ontdekkingen: ze leveren meer vragen op dan antwoorden. Het aparte is dat op andere plekken in het Johannesevangelie juist dat verband tussen zonde en ziekte wordt ontkend. Jezus ontmoet bijvoorbeeld een blinde man en de leerlingen vragen: heeft hij zelf gezondigd of zijn ouders? Nee, Jezus zegt dan: geen van beiden. Het gaat juist om de bevrijding, het herstel dat Hij brengt.

Die bevrijding en dat herstel klinkt wel door aan het einde van ons verhaal, in de confrontatie tussen Jezus en de Joodse leiders. Zij waren boos op die man, maar nu op Jezus, omdat Hij zich vrij voelde om die man op sabbat te genezen en in hun ogen mocht dat niet. Nu lag dat wat genuanceerder dan hier wordt voorgesteld. Joodse leiders vonden in Jezus' dagen dat je in sommige gevallen zeker wel reddend op sabbat mocht optreden, maar niet in elk geval. Zij maakten onderscheid tussen wat direct moest en wat kon wachten. Een man die toch al 38 jaar ziek is, hoeft niet op stel en sprong genezen te worden. Dat kon wel op een andere dag dan sabbat.

Volgens Jezus ligt het anders. Dagelijks is God bezig om de wereld te bewaren, is Hij actief in bevrijding en herstel. Dat houdt niet op, kent geen onderbreking en in dat spoor gaat Jezus door: ook op Sabbat herstel bieden, leven geven. Mensen vrijheid aanreiken. Ononderbroken.

Daar zit voor mij ook de actualiteit van dit verhaal, in het geloof dat Jezus, ononderbroken ook vandaag de dag vrijheid biedt, dat het werk van herstel doorgaat, tot in onze tijd, tot nu toe.

Die vrijheid en die bevrijding is er op verschillende manieren. Een daarvan is dat wij in Jezus door God aanvaard worden. Zo bevrijd worden van het oordeel van anderen, van onze negatieve blik op onszelf. Wij zijn waardevol in Zijn ogen, doen ertoe, ons bestaan wordt bewaard in Zijn hand. Hij koestert ons leven.

Jezus die onafgebroken doorgaat met herstel, vrijheid bieden, daar zit voor mij ook een waarschuwing in. Dat wij moeten uitkijken met het beknotten van anderen en onszelf met geboden en regels. Zoals in ons verhaal naar voren kwam in die discussie over dat genezen op de sabbat. Dat luistert wel nou, want in het geloof is het niet vrijheid en blijheid, doe maar wat. Ga je gang maar. Het is in ons leven en in wat wij van anderen verwachten, ons oriënteren, richten op Jezus. Hij is onze richtlijn, onze gids.

Jezus was bezig met leven geven, met herstel. Als regels het leven uit mensen persen, kan het in mij ogen niet goed zijn. Ik denk daarbij wat vroeger en ook nu soms nog bij echtscheidingen speelt. Dat kan heel beladen liggen, omdat in de Bijbel staat dat het niet mag. Maar als de relatie verzuurd is en je je elkaar gevangenhoudt, is dat toch niet de wereld die God voor ogen heeft? Dan staan regels niet meer ten dienste van herstel, van de volkomen wereld, maar veranderen ze in het tegendeel.

Ons oriënteren op Jezus, Gods wereld voor ogen houden, dat vraagt ook om inzet, want vrijheid heb je niet vanzelf. Onze cultuur kan toch heel dwingend zijn in de normen waaraan wij moeten en willen voldoen: wij werken, zorgen, sporten, leuke dingen doen en

ga zo maar door. Oneindig veel. Mag je het ook anders doen? Durf je jezelf vrijheid te geven om andere, eigen keuzes te maken?

Vrijheid heeft ook te maken met een leven in verbondenheid, gebondenheid aan anderen. Wij zijn met elkaar op deze aarde, samen vormen wij een kerk. Dat maakt dat je vrijheid nooit eindeloos is, want eindeloze vrijheid voor jou betekent gevangenschap voor een ander. Je bent vrij als de ander vrij is.

Vrijheid, de man kreeg het weer, toen Jezus aandacht voor hem had, hem genas en zijn isolement doorbrak. Nog steeds geeft Hij vrijheid: 'Mijn vader werkt aan een stuk door, en daarom doe Ik dat ook.', zegt Jezus.

Amen